

ם.

המאורע ד'מת¹ בערב שבת² מהוה "סימן יפה"³ (אם עדיין יש צורך ב"סימנים") שכבר נגמרה ונשלמה עבודת השליחות דבירור וזיכוך עניני החול באופן ד"זאב יטרף" ע"י "זרעו של יוסף" (כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו) שנמשלו לדגים, והכל מוכן לסעודה, הסעודה דלעתיד לבוא ("ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"⁴), שבה תהי' תכלית השלימות דאכילת הדגים (לאחרי שלימות ההכנה בערב שבת) – "מבשרו⁵ של לויתן", וכן שור הבר ויין המשומר.

(משיחת ש"פ וארא, כ"ח טבת, מבה"ח שבט תשנ"ב (ב))

- (1) כתובות קג, ב.
- (2) פטירת הרה"ח וכו' ר' משה יצחק ע"ה העכט בערב שבת זה. וראה בפנים השיחה בארוכה (המו"ק).
- (3) ומ"ש "סימן יפה לו" – אין זה רק בתור איש פרטי, אלא גם בתור חלק מכלל התלמידים והשלוחים דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו.
- (4) תמיד בסופה.
- (5) ב"ב עה, א.

לעילוי נשמת

הרה"ת ר' חיים ב"ר יוסף ע"ה קציר
נפטר אור לכ"ט טבת ה'תשע"ד
ת. נ. צ. ב. ה.

*

נדפס ע"י אנ"ש דלאס-אנדזשעלעס, קאליפארניע שיחיו

הכתובת להשיג השיחות באינטרנט:
<http://www.torah4blind.org>

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

לקוטי שיחות

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

שניאורסאהן

מליובאוויטש

וארא

מתורגם ומעובד לפי השיחות של לקוטי שיחות חלק טז
(תרגום חפשי)

יוצא לאור על ידי

"מכון לוי יצחק"

כפר חב"ד ב'

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושש לבריאה
שבעים וחמש שנה לנשיאות כ"ק אדמו"ר מלך המשיח

דורנו שכבר כלו כל הקיצין, והכל מוכן לסעודה דלעת"ל, שולחן-ערוך עם הסעודה דליתן ושור הבר ויין המשומר.

ויש לומר, שכללות הזמן הקשור עם יום ההילולא העשירי בשבט (שבעים שנה בחיים חיותו בעלמא דין, והמשך השנים שלאח"ז, יותר מארבעים שנה)⁴ נחלק לג' תקופות שהם ע"ד ובדוגמת ג' התקופות הכלליות במשך כל הדורות (לפני מ"ת, מ"ת וימות המשיח), שמרומזות בג' הפרשיות שמות וארא בא:

תקופה ראשונה, ארבעים שנה (תר"ס-תר"פ), בזמן נשיאותו של אביו, שאז התחיל שלימות הענין בהפצת המעיינות חוצה ובפרט ע"י התייסדות ישיבת תומכי תמימים (בניהולו של בנו יחידו) – ע"ד ובדוגמת עבודת האבות בהכנה והתחלת הענין דמ"ת.

תקופה שני', שלושים שנות נשיאותו בחיים חיותו בעלמא דין (תר"פ-ש"ת), שבהם ה' החידוש המיוחד שלו בתור נשיא דתורת חסידות חב"ד בהפצת המעיינות חוצה ממש, ועד להחידוש בעשר שנים האחרונות (גמר ושליומות עבודתו) בהפצת המעיינות חוצה בחצי כדור התחתון (שבו לא ה' מתן-תורה) – ע"ד ובדוגמת החידוש דמתן-תורה.

ותקופה שלישית, המשך הנשיאות לאחר הסתלקותו (מיום עשתי עשר לחודש עשתי עשר דשנת עשתי עשר (תשי"א)⁵), שניתוסף ביתר שאת וביתר עוז בהפצת המעיינות חוצה בכל קצוי תבל, ועד לגמר ושליומות העבודה, שהכל מוכן כבר לסעודה דלעתיד לבוא – ימות המשיח.

(משיחות ש"פ וארא, כ"ח טבת, מבה"ח שבט תשנ"ב)

(4) שבהם "קאי איניש אדעת" דרבי" (ע"ז ה, רע"ב), כיון שנתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע" (תבוא כט, ג).
(5) ראה קונטרס משיחות ש"פ וארא תש"נ הערה 99 (ס' השיחות תש"נ ח"א ע' 255-56).

א. דברי רש"י "והיו מכין אותה..." לא נראים כפשוט

מן הפסוק¹, "ויט אהרן את ידו... ותעל הצפרדע ותכס את ארץ מצרים" מצטט רש"י את המילים, "ותעל הצפרדע", ומפרש: "צפרדע אחת היתה והיו מכין אותה והיא מתות נחילים נחילים..."

לכאורה, רוצה רש"י להסביר כאן מדוע נכתב, "ותעל הצפרדע" בלשון יחיד, כאשר היו צפרדעים רבים, והוא מפרש, שבתחילה היתה צפרדע אחת, ועלידי ש, "היו מכין אותה" יצאו ממנה, "נחילים נחילים".

גם בגמרא² (וב, שמות רבה)³ מתעכבים על שנאמר, "ותעל הצפרדע" בלשון יחיד, ומובאות על-כך שתי דעות: "רבי עקיבא אומר צפרדע אחת היתה (והיא השריצה) ומלאה כל ארץ מצרים. אמר לו רבי אלעזר בן עזריה... צפרדע אחת היתה שרקה להם והם באו".

צריך להבין: פירוש רש"י מבוסס, כידוע, על פשוטו של מקרא. וכיון שהכלל ש, "קודשא בריך-הוא לא עביד ניסא למגנא"⁴ (=הקדוש-ברוך-הוא אינו מחולל ניסים לחנם) מתאים לפי דרך הפשט, כפי שהוסבר פעם בהרחבה⁵, לפיכך סביר לומר, שגם נס שאכן התקיים, צריך לפרשו ככל האפשר בדרך שיש בה אחיזה בדרכי הטבע, ואין הכרח לומר כי הוא באופן המנוגד לגמרי לחוקי הטבע כי כל תוספת כזאת היא, "למגנא"⁶,

ואם כך, מדוע מצטט רש"י (מן המדרש⁷) את הפירוש ש, "היו מכין אותה והיא מתות נחילים נחילים" (שנבראו מן ההכאה נבראים חדשים, "נחילים נחילים"), שאין לכך שום אחיזה בדרכי הטבע, בעוד אשר יכול היה לפרש (על פי הגמרא ושמות-רבה) כדעת רבי אלעזר בן עזריה, שהצפרדע, "שרקה להם והם באו" (כפי שמסביר שם רש"י ש, שמעו קולה כל הצפרדעים שבעולם והם באו), שזה איננו נס מופלא כל-כך של בריאה חדשה⁸, או, לפחות כדעת רבי עקיבא ש, "השריצה"⁹ ומלאה כל ארץ מצרים, שאמנם, גם זוהי בריאה באופן ניס, אך קשורה לדרך ההולדה הטבעית – "השריצה"¹⁰, כפי שמסביר רש"י¹¹: "ממעיה ויצאו ולדות"?

ב. השאלה על דברי רש"י, שרוץ הצפרדעים קורא לשון יחידות

אחר-כך ממשיך רש"י ואומר, "זהו מדרשו. ופשוטו יש לומר שרוץ הצפרדעים קורא לשון יחידות. וכן ותהי הכנס"¹² – הרחישה (וכדי שהבן חמש למקרא יבין היטב מתרגם רש"י

(7) ע"ד ל' רש"י נמצא בתנחומא כאן (יד). תדבאר פ"ו. אבל שם: (א) שהמציצים היו מכין כו'. וראה לקמן הערה 27.
(ב) לא נאמר הלשון, "נחילים נחילים" שברש"י. וראה הלשון במדרש אגדה (באבער) כאן.
(8) אף שרש"י פירש"י גם בזה ה' נס נוסף ד, שמעו קולה כל הצפרדעים שבעולם והם באו".

(9) בגמ' לא גריס תיבת, "השריצה" בדברי רע"ק (כ"א בדעת ר"א לפנ"ו). אבל מובן שזוהי כוונת רע"ק, כל' הש"ס, "כתנאי רע"ק אומר כו", וכמפורש בשמו"ר שם, יל"ש פרשתנו (רמז קפג) ומדרש הגדול כאן. ובדק"ס לסנה' חובאה גירסא כוז בגמ'. וראה הערה הבאה.
(10) בתנחומא ותדבאר שם, שדעת רע"ק ש, "היו כו' מכין אותה ומתות צפרדעים הרבה" – אבל בש"ס (ובמקומות שבהערה הקודמת) הוא כבפנים.
(11) וראה זה פרשתנו (כט, ב): חדא הות ואולידת כו'.
(12) שם פסוק יג.

(1) פרשתנו ח, ב.

(2) סנהדרין סו, סע"ב.

(3) פרשתנו פ"י, ד.

(4) ראה דרשות הר"ן דרוש ח – נעתק בלקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 225, עיי"ש.

(5) ראה לקו"ש ח"ה [המתורגם] ע' 126 ואילך. ח"ו [המתורגם] ע' 53. ועוד.

(6) להעיר מפרש"י בפרשתנו (ט, לב): אפילות .. פלאי פלאות. ושם (ט, כד): נס בתוך נס.

ו"עמו אנכי בצרה"³, ו"פדה אלקים את ישראל מכל צרותיו"⁴ (ורק אח"כ "והוא יפדה את ישראל מכל עונותיו"⁵) וכו' וכו' –

הרי דבר ברור ש"לא ינום ולא יישן שומר ישראל" בכל מקום בעולם שבו נמצאים יהודים, גם בחוץ לארץ,

ועאכו"כ בארץ הקודש, שנקראת בתורתנו הקדושה והאמיתית: "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"⁶.

. . . וכאמור, הקב"ה מודיע ומכריז לישראל בכל מקום שהם, ועאכו"כ בארץ הקודש: "בני אל תתיראו".

נ.מ.

העשירי בשבט ("העשירי יהי' קודש"¹, בכל חודש, ועאכו"כ העשירי בחודש אחד עשר) הוא יום ההילולא דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו:

ענינו של יום ההילולא – כמ"ש רבינו הזקן בתניא² ש"כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו . . . מתגלה ומאיר בבחי' גילוי מלמעלה למטה . . . ופועל ישועות בקרב הארץ", ועוד ועיקר, שכולל הנתינת כח על המשך הצמיחה ביתר שאת וביתר עוז לאחר הסתלקותו כתוצאה מהזריעה ד"כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו"³, עד להצמיחה והגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו בדורנו זה (דור האחרון של הגלות ודור הראשון של הגאולה), כעדותו של נשיא

(1) בחוקותי כז, לב.

(2) אגה"ק סי' ז"ך וכ"ח.

(3) ראה אגה"ק שם: "ונזרעו בחקל תפוחין קדישין אורות עליונים מאד . . . גידולי גידולין".

ללע"ז¹³) גדוליר"א¹⁴ בלע"ז ואף ותעל הצפרדע גרינוליר"א בלע"ז".

יש להבין: בתחילה בא רש"י לפרש פשוטו של מקרא, ורק כאשר הפשט אינו "חלק" מביא רש"י "אגדה המיישבת דברי המקרא"¹⁵ – מדוע, אפוא, מקדים רש"י את "מדרשו", כפי שהוא עצמו מציין, לפני "פשוטו"?

כן אין מובן:

הצורך של רש"י להביא הוכחה שב"הצפרדע" הכוונה ל"שרוך הצפרדעים", מובן בפשטות: קשה לומר, שהשם "צפרדע" מכון לשרוך (הצפרדעים), דבר שאיננו מוזכר בפסוק והוא מושג המתאים לכל השרצים, ולא דוקא לצפרדע. לכן מביא רש"י הוכחה מ"והיה הכנס", ש"כנס" היא "רחישה", למרות שגם "רחישה" אינה קשורה רק למין ה"כנים".

במילים אחרות: אילו היה שרוץ הצפרדעים שונה משרצים אחרים היה מובן שב"צפרדע" (כשם שהכוונה היא לשרץ המסויים הזה מכל הבחינות: במראהו, בהתנהגותו...) הכוונה היא לשרץ המסויים הזה.

אם-כי גם זה איננו "חלק", כי המילה היתה צריכה להיות שונה, (בניקוד וכדומה) כמו "כנס" לעומת "כנים".

אך כיון שהתורה משתמשת באותו ביטוי "שירוך" לגבי הצפרדעים ולגבי כל "שרץ נפש חיה"^{15*} קשה, לכאורה, להסביר שהכוונה ב"צפרדע" לדבר שדומה אצל כל השרצים, ולכן מביא רש"י הוכחה מ"והיה הכנס".

אך אין מובן, מדוע פשוט אצל רש"י שב"והיה הכנס" הכוונה ל"רחישה", שלכן אינו מביא לכך הוכחה או פירוש נוסף, ואילו לגבי "ותעל הצפרדע" הוא אומר (ורק כפירוש שני) "יש לומר

(13) בדפוס ראשון ושני דרש"י (וברש"י כת"י) ליתא סיום זה.

(14) בכמה דפוסים: פדוליר"א. וכ"ה בפרש"י לקמן פסוק יג.

(15) ל' רש"י בראשית ג, ח.

(15*) פרשתנו ז, כח. בראשית א, כ (וברש"י שם).

שרוך הצפרדעים קורא ל' יחידות?"

ג. צפרדע – שרוץ צפרדעים, למרות שאינו ביטוי מיוחד

יש המסבירים¹⁶, שההכרח של רש"י לפרש "והיה הכנס" – "רחישה", נובע מכך שהמילה "כנס" (נ"ן קמוצה) אינה כלשון הרבים ("כנים") ואינה כלשון היחיד ("כנה"), ולכן הכרחי לומר שאין הכוונה לשם-העצם של הכנים, אלא לפעולת "רחישה" הכנים.

לפי זה מובן, שזו אינה הוכחה מושלמת שגם ב"צפרדע" הכוונה ל"שרוך הצפרדעים", כי אין שום הוכחה שמשמעות הביטוי "הצפרדע" כאן שונה ממשמעות מילה זו כשם עצם של צפרדע בלשון יחיד¹⁷.

וזהו גם הדיוק בלשון רש"י: "וכן ויהי הכנס... ואף ותעל הצפרדע" – ועל כן הוא מוסיף "גרינולירא בלע"ז", הרי אין הוא מביא את התרגום בלע"ז למילה "צפרדעים" המוזכרת מספר פעמים לפני-כן, שמכך מובן שפירוש מילה זו ידוע, ולאחר שרש"י אומר "שרוך הצפרדעים" וגם משמעות ה"שירוך" ידועה מלפני-כן – (ושרוך היאור צפרדעים), מה מוסיף התרגום של "שרוך הצפרדעים" ללע"ז?

אלא, שהסיבה היא זאת:

"צפרדע" בלע"ז היא "גרינולי" – ואת זאת כבר יודע בן החמש, שהרי זוהי שפתו (צרפתית, וכך גם בימינו),

ואילו בתרגום ללע"ז של "שרוך הצפרדעים" חל שינוי, ואומרים "גרינולירא", כשם שיש שינוי בין "כנס" לבין "כנים". למרות זאת, ואף ותעל הצפרדע" – למרות שבלשון התורה אין שינוי במילה, בכל זאת משמעותה כאן היא "גרינולירא בלע"ז", ולא "גרינולי".

(16) ס' הוכרין (לר"א בקראט הלוי) כאן (ושם: "והוא שם לשריצת הכנים". וראה גם מלבי"ם פסוק יג. אבל בדקדוקי רש"י (באר רחובות) שם מפרש בא"א. וראה גם ראב"ע שם).

(17) ראה גם משכיל לדוד כאן.

הוספה

בשורת הגאולה

יג.

בזמנים אלו שהאומות מתגרות זו בזו, ווען אידן האָבן די הבטחה מיוחדת פון דעם אויבערשטן „בני אל תתיראו כל מה שעשיתי לא עשיתי אלא בשבילכם”¹, נוסף צו די ריבוי הבטחות בתורה אַז „לא ינום ולא יישן שומר ישראל”², און „עמו אנכי בצרה”³, און „פדה אלקים את ישראל מכל צרותיו”⁴ (און ערשט דערנאָך „והוא יפדה את ישראל מכל עונותיו”⁵) וכו’ וכו’ –

איז אַ זיכערע זאָך אַז „לא ינום ולא יישן שומר ישראל” בכל מקום בעולם וואו אידן געפינען זיך, אויך אין חוץ לארץ,

ועאכו”כ אין ארץ הקודש, וועלכע ווערט אָנגערופן בתורתנו הקדושה והאמיתית: „ארץ אשר גו’ תמיד עיני ה’ אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה”⁶.

. . . וכאמור, דער אויבערשטער איז מודיע ומכריז צו אידן בכל מקום שהם, ועאכו”כ בארץ הקודש: „בני אל תתיראו”.

(משיחות ש”פ וארא, כ”ו טבת, מבה”ח שבט תשנ”א)

- (1) יל”ש ישעי’ רמז תצט.
- (2) תהלים קכא, ד.
- (3) שם צא, יד.
- (4) שם כה, כב.
- (5) שם קל, ח.
- (6) עקב יא, יב.

בזמנים אלו שהאומות מתגרות זו בזו, כשיש לבני”ה הבטחה מיוחדת מהקב”ה „בני אל תתיראו כל מה שעשיתי לא עשיתי אלא בשבילכם”¹, נוסף לריבוי ההבטחות בתורה ש„לא ינום ולא יישן שומר ישראל”²,

(שכונת): המשמעות הפשוטה של המילה צפרדע היא... שרוץ הצפרדעים, אלא „ופשוטו של מקרא...”³. כלומר, כיון שאין בהמשך הפסוק רמז לנס ש, היו מכין אותה והיא מתות נחילים נחילים” לכן פירוש זה, הראשון, הוא לפי „מדרשו”, נס שנלמד בדרך הדרש שבתורה, ואילו לפי פשוטו של מקרא צריכה המשמעות הפשוטה של „ותעל הצפרדע” להיות „שרוץ הצפרדעים”.

ה. פירוש המדרש מתאים יותר לתוכן הכללי בפסוקים

יש תמיהה נוספת בפירוש רש”י: רש”י עצמו מסביר בתחילת פרשת וישלח, ש„דרך ארץ לומר על שוורים הרבה שור” – שאפשר לקרוא לרבים מאותו מין בלשון יחיד, על־שם המין. וכך היה רש”י יכול לפרש כאן בפשטות, ש„ותעל הצפרדע” פירושו צפרדעים רבות הנקראות כאן בלשון יחיד¹⁹?

על כך מסבירים המפרשים²⁰, שקשה לרש”י השינוי בלשון התורה: בהמשך הפרשה מכונה מכה זו ענש פועמים בלשון רבים – „צפרדעים” – ומדוע דוקא בפסוק זה משנה התורה וכותבת בלשון יחיד: „ותעל הצפרדע”? מכך מובן שאין זה על־שם המין, אלא התורה מדגישה זאת בלשון יחיד כדי לרמוז לדבר שארע רק כאן²¹,

(19) וכמו שפי’ בפס”ז (לקח טוב) כאן. – בבאר יצחק (וראה דקדוקי רש”י שבהערה 16) דכונת רש”י ב„שרוץ הצפרדעים קורא ל’ יחידות” הוא ע”ש המין. וצע”ג – שהרי מפורש ברש”י „שרוץ הצפרדעים”, גם מביא הוכחה מ„ותהי הכנע” ולא מר”פ וישלח (כפס”ז שם).

(20) יפה תואר לשמו”ר שם. משכיל לדוד כאן. תר”ת כאן.

(21) ראה משכיל לדוד כאן, דההרטומים „לא יכלו אלא לאסוף ולכנסו הצפרדעים .. ולכך כתיב ויעלו את הצפרדעים” – וכדעת ר”פ בסנה” שם (ובשמו”ר שם, ז –

(*) ומה שדוקא במכת כנים אמור, אצבע אלקים היא” (כמו שהקשה ברמב”ן פסוק טו. ודא”ג לסנה” שם) – מתוך (במשכיל לדוד) שם: והאיל וס”ס גם הם העלו צפרדעים לא הוכרחו לומר אצבע אלקים היא משא”כ גבי כנים שלא יכלו לפעול כלל.

אך כיון שבכל זאת קוראת התורה לרחישת הכנים בשם „כנעם”, בלי להתחשב בכך שרחישה אינה קשורה רק למין הכנים (שזהו הקושי העקרי בהסבר הביטויים „כנעם” או „צפרדע” במשמעות של „רחישה” או „שרוץ”) – לפיכך „יש לומר” שהמילה „צפרדע” כאן היא במשמעות של „שרוץ צפרדעים”.

לפי זה ניתן היה, לכאורה, להסביר¹⁷, שרש”י מקדים את פירוש המדרש לפני הפירוש שהוא „פשוטו”, כי „פשוטו” בעניננו אינו פשוט ו„חלק” כליכך, כדלעיל.

ד. הביטוי „ופשוטו” מצביע שהכוונה לפשט של המילה המבוארת

אך לאמיתו של דבר, אי אפשר לומר (שרק) משום כך מקדים רש”י את פירוש המדרש לפירוש „שרוץ הצפרדעים”. כדי להבין זאת יש להקדים הסבר:

כדי להדגיש שפירוש מסוים הוא לפי דרך הפשט, ולא דרש, משתמש רש”י בביטויים הבאים: א) כבעניננו – „ופשוטו”. ב) „ופשוטו של מקרא”¹⁸, ההבדל ביניהם מובן בפשטות: משמעות הביטוי „ופשוטו של מקרא היא, שפירוש זה הוא לפי הפשט של המקרא – של התוכן הכללי בפסוקים. לעומת זאת, כוונת הביטוי „ופשוטו” היא, שזהו הפירוש הפשוט של המילה או הענין שעליו מתעכב רש”י בלבד, אם כי ייתכן שאין הוא מתאים לפשוטו של התוכן הכללי.

לפי זה יוצא בעניננו: אם נאמר, שרש”י מקדים את פירוש המדרש לפירוש של „פשוטו” מפני שהמשמעות „שרוץ הצפרדעים” איננה קיימת במילה „צפרדע”, בעוד אשר לפי המדרש פירוש המילה צפרדע הוא אכן צפרדע אחת, לא היה רש”י צריך לומר „ופשוטו

(18) ראה לדוגמא: בראשית א, כו, ג, ח, ד, ח „ישבו של מקרא”. נח ז, טו. לך יב, ה. יב, יא.

אך עדיין לא מובן: במה מהווה הפירוש השני יותר „פשוטו“, לגבי משמעות המילים „ותעל הצפרדע“, לעומת פירוש המדרש?

1. אהרן קיים את הציווי על-ידי צפרדע ש„מתזת נחילים“

ההסבר לכך הוא: רש"י אינו צריך להסביר רק את השינוי בלשון, אלא יותר מכך – השימוש בלשון „ותעל הצפרדע“ סותר להוראות ה' לאהרן בפסוק הקודם „נטה את ירך במטך... והעל את הצפרדעים...“ כי מן ההדגשה „והעל את הצפרדעים...“ (שלא כבמכת ארבה, שם נאמר²⁵ „נטה ירך על ארץ מצרים בשביל מכת הארבה ויעל...“ וכך במכות אחרות²⁶), מובן, שהציווי לאהרן אינו רק על-ידי ההכנה וההתחלה – „נטה את ירך במטך...“, אלא עליו לפעול עד להבאת כל הצפרדעים ממש, ובריבוי – „והעל את הצפרדעים“ – וכיצד, אפוא, הוא קיים ציווי זה כאשר למעשה היה זה באופן של „ותעל הצפרדע“ (צפרדע אחת)?

לכן מפרש רש"י „והיו מכין אותה והיא מתזת נחילים נחילים“. אמנם, מלכתחילה, על-ידי „ויט אהרן את ידו...“, הגיעה צפרדע אחת בלבד, אך היתה זו צפרדע מיוחדת, אשר מתזת נחילים נחילים – כפי שמים ניתזים כאשר מכים „על מימי מצרים“, ואין נוצרים מים חדשים יש מאין. וכך היתה גם הצפרדע שבאה מ„מימי מצרים“, ולא חשוב מי מכה אותה, ולפיכך משמית²⁷ רש"י את המילה „מצרים“.

לפי זה מובן מדוע אין רש"י יכול לפרש, כפי שמוסבר בגמרא וב„שמות רבה“,

(25) בא י, יב ובפרש"י.

(26) דם – „ונטה ירך גו' ויהיו דם גו'“ (פרשתנו ז, יט): כנים – „והך את עפר הארץ והי' לכנים גו'“ (ח, יב): שחין – „קחו גו' וורקו גו' והי' לאבק גו' והי' גו' לשחין גו'“ (ט, חט): ברד – „נטה את ירך גו' ויהי ברד גו'“ (ט, כב): חשך – „נטה ירך גו' ויהי חשך גו'“ (כא, י, כא).
(27) דלא כבתנחומא ותדבאר (נסמן בהערה 7 ד, והיו המצריים מכין אותה). ובמדרש אגדה (באבער) ליתא תיבת „מצריים“.

ולכן מפרש רש"י „צפרדע אחת היתה...“. לפי זה מובן שלפירוש המדרש, אם כי הוא דרש, יש יתרון על-פני הפירוש „שרוך הצפרדעים“ מצד תוכן הפסוקים („פשוטו של מקרא“): דוקא לפי פירוש המדרש מובן מדוע כתוב רק כאן „ותעל הצפרדע“ בלשון יחיד. בעוד אשר הפירוש „שרוך הצפרדעים“ אמנם מסביר מדוע לא כתוב בכל מקום בפרשה בלשון יחיד²² (שהרי מתאים להשתמש בלשון יחיד רק כאשר מדובר על „שרוך הצפרדעים“²³), אך הקושי הוא הפוך: צריך היה להיות כתוב בכל מקום, וגם כאן, לשון רבים, צורת היחיד כאן אינה „חלקה“ כל-כך²⁴, כי מיד לאחר מכן כתוב „ויעשו כן החרטומים... ויעלו את הצפרדעים?“ לכן מציין זאת רש"י כפירוש שני, ואילו פירוש המדרש הוא הראשון והעיקרי לפי פשוטו של מקרא.

רבנן דאפי' כגמלא לא מצו מיברו אלא האי מכניף להו והאי לא מכניף.
אבל ממש"כ רש"י (לקמן פסוק יד) „לבראותם כו'...“ משמע דמפרש כדעת ר"א (בסנה' (ושמו"ר) שם) דאין השד יכול לברוא... בר' פחותה מכשעורה (וכמ"ש במשכיל לדוד פסוק יד). ועפ"י י"ל – דאדרבה: גם החרטומים העלו הצפרדעים בצפרדע אחת (ודלא כמ"ש במשכיל לדוד שם, דגם לדעת ר"א לא מצו לברוא אלא בר' כפי הטבע). ומש"נ באופן העשי' החרטומים והעלי', ויעשו גו' ויעלו את הצפרדעים ולא „ויעשו גו' ותעל הצפרדע“ – כי כיון שכותב: ויעשו כן החרטומים – פירושו כאופן עשיית אהרן. ואכ"מ.

(22) דאל"כ – למה מפרש רש"י ד„פשוטו“ הוא „שרוך הצפרדעים“ (שאינו פירוש מוכרח), ולא כבמנה מקומות – ע"ש המין?

(23) היינו – ה„שרוך“ בפועל (וכמו ב„כנים“),

(24) אבל אינה קשיא חזקה (כבפי' ע"ש המין) – כי השינוי הוא רק במקום א'.

(**) כ"ה ברוב הגירסאות. ובכמה גירסאות: לבראותם ולווציאם כו'. וראה מפרשי רש"י שם. ובארוכה – שם אפרים (להרא"ז מרגליות) לפרש"י שם.
(***) אבל ממש"כ רש"י „שאין השד שולט על כו'“ (ולא לברוא) – משמע כדעת ר"פ דפחותה מכשעורה לא יכלו אפי' מיכניף להו – ראה רמב"ן ובחיי שם. וראה בארוכה שם אפרים שם. ואכ"מ.

לזכות

ב"ק אדוננו מורנו ורבינו

מלך המשיח

🕊 🕊 🕊

ויה"ר שע"י קיום הוראת

ב"ק אדמו"ר מלך המשיח (בשיחת ב' ניסן ה'תשמ"ח)

להכריז יחי, יקויים הבטחתו הק',

שההכרזה תפעל 'ביאת דוד מלכא משיחא'

🕊 🕊 🕊

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח

לעולם ועד

ש, שרקה להם והם באו" או ש, השריצה ומלאה כל ארץ מצרים", כי לפי זה יוצא שאהרן גרם להבאת צפרדע אחת בלבד ואחר-כך נגרם ריבוי הצפרדעים על-ידי "שרקה" או "השריצה", ובכך לא קיים אהרן את הציווי "והעל את הצפרדעים". לכן מוכרח רש"י להביא את הפירוש ש, מתות נחילים".

ז. "ותעל" – שתי משמעויות הכוללות את שני הפרטים במדרש

התורה אומרת בפירוש שאהרן צווה, "והעל את הצפרדעים", בלשון רבים, ומוכרח, אפוא, להיות מובן מן הפסוק, לפחות ברמו, שציווי זה קוים.

ההסבר לכך הוא: את, "ותעל הצפרדע" אפשר לבאר בשתי דרכים: (א) הצפרדע עלתה. (ב) בהפעיל – הצפרדע העלתה צפרדעים אחרות.²⁸ ושני הפרטים בפירוש המדרש – (א) שאהרן גרם לבוא צפרדע אחת, (ב) שהצפרדע העלתה אחרות – כלולים בשתי המשמעויות הנ"ל: (א) "ותעל הצפרדע" – "צפרדע אחת היתה", (ב) "ותעל" – "מתות נחילים נחילים".

בכך מובן גם מדוע מביא רש"י את ה, "דרש" – "והיא מתות נחילים נחילים" על המילים, "ותעל הצפרדע" ולא על, "ותכס את ארץ מצרים".

ח. רק לפי "מדרשו" ניתן לפרש שתי משמעויות

אמנם, לפירוש זה יש אחיזה בלשון הפסוק, כדלעיל, אך על כך אומר רש"י, "זהו מדרשו" – כי לפי פירוש זה מוכרחים לומר ששתי המשמעויות השונות של, "ותעל הצפרדע" קוימו, וזה אינו מתאים לדרך הפשט בלימוד המקרא, אלא זוהי דרך, "מדרשו".²⁹ לפי

(28) ראה מלבי"ם כאן.

(29) להעיר מפרש"י אסתר (ה, ד): רבותינו אמרו טעמים הרבה (ומביא טעם אחד בלבד – ומסיים) ועוד טעמים רבים – ובגמרא שם (מגילה טו, ב): עבדה כו' ככולהי תנאי

"פשוטו" צריכה המילה להפרש באופן אחד בלבד: על, "ותעל", כמו על ההמשך, "ותכס", צריך להסביר שהכוונה ב, "צפרדע" – לשון יחיד – היא, "שרוף הצפרדעים".

עם זאת מביא רש"י בפירוש שני – ואילו הפירוש העיקרי הוא מדרשו" – כי: (א) מצד תוכן הכתובים מתאים פירוש המדרש ועפ"י לפשוטו של מקרא (כאמור לעיל), (ב) גם עצם המובן של המילה, "צפרדע", "חלק" יותר לפי פירוש המדרש מכפי הפירוש, "שרוף הצפרדעים".³⁰ (כדלעיל ס"ג).

ט. גם אם אי-אפשר לגמור, צריך להתחיל

מ, "ינה של תורה" אשר בפירוש רש"י: ישנו כלל³¹ ש, "המתחיל במצוה אומרים לו גמור", כפי שחז"ל מזהירים³² שעושים כבדים נגרמים כאשר אפשר לגמור מצוה, ואין גומרים אותה.

יותר מכך, ובמיוחד, לגבי לימוד תורה עם הוולת, צריך להיות, "תשים לפנייהם" – כשולחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם.³³

עם-זאת, אם יהודי יודע שמסיבות בלתי-נמנעות הוא לא יוכל להשלים את המצוה המתחלת, בכל זאת אסור לו להימנע מהתחלת המצוה וקיום החלק שבאפשרותו לקיים, כפי שמוצאים אצל משה רבנו, שהוא הבדיל את שלוש ערי המקלט בעבר הירדן³⁴, למרות

וככולהו אמוראי. ואכ"מ. אבל שם אין זה שייך לפי חיובת הכתוב, כ"א טעם ולכללות המאורע. ואכ"מ.

(30) ואעפ"כ רק הפי' הב' הוא, "פשוטו" – כי הקושי בפירוש, "שרוף הצפרדעים" הוא רק שאין ע"ז ראי' מכריחה, אבל פי' המדרש (שצריך לפרש, "ותעל הצפרדע" בב' אופנים (פועל ומפעיל) בחדא מחתא) – הוא הדין פירוש ע"פ פשוטו.

(31) פרש"י עקב ה, א – מתנחומא שם ו (וסוטה יג, ב). ירושלמי פסחים פ"ה ה"ה. ר"ה ספ"א. מגילה ספ"ב.

(32) סוטה ותנחומא שם.

(33) משפטים (כא, א) ובפרש"י. וראה הל' ת"ת לאדה"ז (פ"ד ס"ח).

(34) ואתחנן ד, מא.

ש, "אין קולטות עד שיבדלו אותן שבארץ כנען"³⁵, כי "מצוה שאפשר לקיימה אקיימנה"³⁶.

מובן שכאשר יש ספק מהי שלמות המצוה, הרי במצוות כגון צדקה, כל המרבה הרי זה משובח, ואילו במצוות כגון מלקות הרי, לא יוסיף פן יוסיף³⁷, עד אשר לדעת כמה מהאמוראים, "בצרי רבנן חדא"³⁸ (=הפחיתו חכמים אחת), "מפני החשש של, "פן יוסיף"³⁹. דומה לכך ההבדל בין שני פירושי רש"י:

לפי הפירוש הראשון יוצא, שאהרן גרם ל, "העל את הצפרדעים", אבל, "ותכס את ארץ מצרים" נגרם מאוחר יותר, על-ידי ש, "היו מכין".

ואילו לפי הפירוש השני יוצא, שאהרן גרם לכל שרוץ הצפרדעים, שכסה את כל ארץ מצרים.

כי הצפרדעים היו: (א) בפשטות – מכה ונגף למצרים, ולכן בפשוטו גרם אהרן לכל. (ב) פעולה שממנה ילמד פרעה שצריך להיות מאוחר יותר, "ואשלחה את העם", ולכן לפי מדרשו פעל אהרן כך שיהיה אחר-כך, "מכין".

במילים אחרות: כאשר מבארים את התורה בדרך הדרש, הרי שכך הוא גם הפירוש לציווי, "והעל את הצפרדעים" – לאו דוקא צפרדעים רבים כפשוטו, אלא אפשר לפרש שהכוונה לצפרדע אחת, וכיון שזהו ענין הדומה למלקות, לכן, "בצרי" והוא הניח שהציווי הוא על, "אחת...". ואין חשש ל, "פן יוסיף".

י. ההוראה

ההוראה הנלמדת משני הפירושים היא:

(35) פרש"י ואתחנן שם. מסעי לה, יג (מספרי שם).

(36) פרש"י ואתחנן שם (ממכות י, א).

(37) תצא כה, ג.

(38) מכות כב, ב.

(39) תיב"ע תצא שם. פיה"מ להרמב"ם מכות פ"ג מ"י.

רמב"ם הל' סנהדרין רפ"ז (וראה נ"כ שם). חינוך מצוה

תקצה. וראה במדב"ר פי"ה, כא. וכבר העירו באחרונים

שעפ"ז מצינו ענין סייג מן התורה (וראה לקח טוב כלל ח).

מהפירוש הראשון (שאהרן העלה רק "צפרדע אחת") לומדים שאם במדת פרעניות (מכה למצרים) כך, במדה טובה על-אחת-כמה וכמה⁴⁰, שצריך לדאוג לחשש של, "פן יגרע".

מהפירוש השני (שאהרן, "גמר" המצוה) לומדים שצריך להשתדל לקיים מצוה בשלימותה מתחילתה ועד סופה. וכאשר מדובר, לדוגמא, במצות קירוב יהודי לתורה ולמצוות, "תלמוד תורה כנגד כולם", אין להסתפק בהתחלת הקירוב, אלא צריך להשלימו, צריך לעסוק בכך עד שיהיה כשולחן הערוך, שיא ההתעלות.

אבל אם האדם נמצא במצב שבו מתאפשר לו רק להתחיל במצוה, ויוכל רק, "להתחיל" בקירוב הוולת לתורה ולמצוות, הרי הוא עלול לחשוב: מה ערך לפעולה של התחלת ה, "התעסקות" בקירוב הוולת, כאשר אין הוא יודע אם יוכל להצליח בכך, ומי יודע מה יהא בסופו של דבר?

לכך באה ההוראה האמורה ש, "מצוה שאפשר לקיימה אקיימנה".

ובכלל: אין להיכנס לעריכת חישובים – "בהדי כבשא דרחמנא למה לך"⁴¹ (=כפונותיו של הקדוש-ברוך-הוא למה לך להתעסק), אין זה ה, "עסק" שלו, היהודי צריך להתחיל ככל אשר ביכולתו כדי לקרב יהודי אחר.

יותר מכך – כאשר הוא יעשה את כל התלוי בו, הרי, "מחשבה טובה הקדוש-ברוך-הוא מצרפה למעשה"⁴² – הקדוש-ברוך-הוא מצרף ומביא את המחשבה הטובה לידי מעשה⁴³.

וכאשר הקדוש-ברוך הוא, "גומר" את ה, "מצוה", היא מתקיימת ללא שום מגבלות, עד לשיא של השלימות.

(משיחת ש"פ וארא תשכ"ז)

(40) ראה פרש"י יתרו כ, ו. תשא לא, ו.

(41) ברכות י, סע"א.

(42) קדושין מ, א.

(43) ס' המאמרים תש"ב ע' 87. וראה פי' אדה"ז – תניא

פט"ז.